TENDINȚE CONSTANTE ÎN STRUCTURILE MORFOSINTACTICE ROMANICE

Constant Tendencies in Romance Morphosyntactic Structures

Maria-Laura RUS[1]

Abstract

We focused in this paper on those particular constant features revealed by the morphosyntactic structures in Romance languages such as: the agreement between a verb and a noun or a pronoun (as a subject), the agreement with a 3rd person reflexive pronoun, the agreement with a compound predicate. We also discuss about those situations that imply a semantic agreement.

Keywords: morphosyntactic structure, semantic agreement, multiple subject, predicate, Romance languages

În calitate de receptori, noi receptăm limba sub forma unor acte de comunicare verbală sau scrisă, iar creierul nostru trebuie să le analizeze în segmente de diferite dimensiuni pentru a le înțelege. Aceste segmente sau unități reprezintă la nivel lingvistic cuvinte, sintagme, propoziții, fraze, paragrafe. Datorită faptului că delimitarea exactă a acestora nu e o acțiune facilă, propoziția /fraza trebuie să joace un rol major, de unitate fundamentală. Astfel, cuvintele dintr-un text sunt inteligibile logic numai într-o structură frazală şi invers, textele se constituie din mai multe fraze. După ce frazele unei comunicări sunt recognoscibile, ele trebuie să prezinte nişte structuri morfosintactice[2] specifice unei anumite comunități lingvistice. Felul în care acestea sunt aranjate, dispuse în frază depinde de ceea ce emițătorul vrea să transmită, de situația de comunicare, dar şi de tipul de text în care frazele sunt inserate.

În cazul limbilor romanice standard (dintre acestea ne vom opri la limbile română, franceză şi italiană) se constată o serie de tendințe constante pentru realizarea structurilor morfosintactice şi anume utilizarea unor mijloace precum: acordul verbului conjugat cu un anumit substantiv sau pronume (acord, recțiune), acordul adjectivelor cu anumite substantive, cliticizarea anumitor sintagme, dependența formală a unor sintagme sau segmente ale membrilor de frază față de alte sintagme prin prepoziții, poziția sintagmelor ş.a.

1. Acord şi recţiune

Pentru a transmite un mesaj inteligibil unui receptor, un emițător trebuie să actualizeze elementele componente ale unei propoziții sau fraze, adică să integreze ideile exprimate prin semnele la care recurge emițătorul unui cadru spațio-temporal la care să se poată raporta şi care exprimă relațiile dintre elemente. Integrarea de acest tip e posibilă prin utilizarea determinanților precum articolele sau prin terminații pentru mod şi timp

[1] Assistant prof. PhD, University of Medicine, Pharmacy, Sciences and Technology, Tg.-Mureş.
[2] Aceste structuri pot fi mai mult sau mai puțin regulate, convenționale.

BDD-A29191 © 2018 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:23 UTC)

(actualizarea), iar raportarea între cuvinte e indicată prin punerea în relație formală a acestor semne. În limbile romanice această relație se exprimă prin acord sau recțiune.

Acordul reprezintă concordanța formală / morfologică (vizibilă în terminații) a două sau a mai multor elemente din interiorul propoziției[3], referitoare la gen, număr, persoană și caz. Acordul poate fi exprimat:

a. verbal între un substantiv și un verb sau între un pronume și un verb:

rom. *Marius vine.* *Ea vine.* *Prietenii tăi vin.*
it. *Mario viene.* *Lui viene.* *I tuoi amici vengono.*
sp. *Mari viene.* *Él viene.* *Tus amigos vienen.*

b. între un substantiv și un adjectiv sau un determinant:

rom. *fată frumoasă, fete frumoase; băiat frumos, băieți frumoși*
it. *bella ragazza, belle ragazze, bello ragazzo, beli ragazzi*
sp. *hermosa chica, hermosas chicas, hermoso chico, hermosos chicos*

Recțiunea este combinarea unui verb, a unui substantiv sau a unui adjectiv cu o expresie complementară corelată printr-o formă cazuală (rom. *cartea studentului*: nominativ + genitiv), printr-o prepoziție (rom. *s-a gândit la tine*, fr. *il a pensé à toi*, it. *ha pensato a te*, sp. *ha pensado en ti*) sau printr-o conjuncție (rom. *spune că va veni*, fr. *il dit qu'il viendra*, it. *dice che verrà*, sp. *dice que vendrá*). Datorită faptului că în limbile romanice s-a redus sau chiar s-a pierdut flexiunea nominală utilizarea prepozițiilor s-a intensificat în scopul distingerii diferiților membri ai enunțului. Ca tendință constantă în această privință, se observă lipsa prepozițiilor doar la obiectul direct (excepție face limba spaniolă) și la câțiva membri temporali:

rom. *Am mâncat o banană.* *Săptămâna viitoare vei primi …*
it. *Ho mangiato una banana.* *La prossima settimana riceverai ...*

În limbile română și spaniolă recțiunea are și o formă particulară de manifestare: anticiparea obiectului direct și a celui indirect prin pronume personale:

rom. *Vă înțeleg pe voi.* *I-am dat bani lui Ion.*
sp. *Le comprendo a usted.* *Le di dinero a Juan.*

În lucrarea de față ne vom opri asupra acordului dintre subiect și predicat, inclusiv a subiectului multiplu, acordul cu pronumele reflexive la persoana a III-a și acordul cu predicatul nominal

A. Acordul dintre subiect și predicat

Cel mai frecvent caz de acord verbal în limbile romanice este acordul verbului în număr și persoană cu o formă nominală, substantiv sau pronume. Construcția în cauză reprezintă forma prototipică a construcției enunțului romanic: un substantiv cu rol de subiect și un verb cu rol de predicat. Este, de fapt, relația fundamentală a enunțului. Subiectul gramatical exprimat prin substantivul sau pronumele care intră în relația de acord indică o realitate animată sau nonanimată. Predicatul gramatical exprimat prin verbul acordat atribuie realității exprimate prin substantiv o anumită trăsătură.

rom. Casa voastră este frumoasă.

[3] În cazul acordului transfrastic vorbim de concordanța elementelor trecând de la o frază la alta.

BDD-A29191 © 2018 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:23 UTC)

fr. *Votre maison est belle.*
it. *La vostra casa è bella.*
sp. *Tu casa es hermosa.*

Există în limbile romanice, tot ca o tendinţă constantă, şi situaţii care fac excepţie de la regula menţionată mai sus. Dacă substantivul cu rol de subiect are o semnificaţie colectivă nedefinită, predicatul enunţului poate fi la plural, apărând aici un acord după sens (acord semantic, acord prin atracţie)[4]:
rom. *O parte au plecat acasă.*
it. *Questa gente ti lasciano in pace.* (C. Pavese)
O altă situaţie asemănătoare este atunci când subiectul exprimat prin substantiv este la singular, are o semnificaţie colectivă parţială şi determinant prepoziţional la plural. În astfel de enunţuri predicatul poate apărea la plural:
rom. *O mulţime de fete au participat la concurs.*
it. *Un sacco di ragazze hanno partecipato al concorso.*
sp. *Un montón de chicas participaron en el concurso.*
Când subiectul la singular este imediat urmat de un complement sociativ, predicatul poate apărea la plural, prin acelaşi acord semantic:
rom. *Femeia cu bărbatul se apropiau* (L. Rebreanu)
fr. *Le singe avec le léopard/ Gagnaient de l'argent à la foire.* (La Fontaine)
sp. *El padre con su hija estaban para salir.*

B. Acordul cu subiectul multiplu

În limbile romanice acordul predicatului cu subiectul multiplu se face, de regulă, la plural, persoana a III-a. Atunci când este inclusă şi persoana I alături de persoana a II-a sau a III-a, predicatul respectă acordul în persoana I, plural:

rom. *Eu, tu şi el vom pleca mâine.*
it. *Io, te e lui partiremo domani.*
La fel e regula şi în privinţa persoanei a II-a:
Fr. *Jean et toi pouvez vous retirer.*

C. Acordul cu pronumele reflexiv de persoana a III-a

Tot o tendinţă constantă o reprezintă în limbile romanice folosirea formelor neaccentuate ale pronumelor reflexive de persoana a III-a în enunţuri în care agentul unei acţiuni nu este precizat. „Verbul la prezent exprimă în acest caz mai degrabă un fapt *in potentia*"[5]:
rom. *Se spune că …*
it. *Come si scrive una tesi di laurea* (U. Eco)
sp. *Se está bien aquí.*

[4] În acest caz pluralul semantic va avea avantaj asupra singularului morfologic.
[5] Michael Metzeltin, *Gramatică explicativă a limbilor romanice: sintaxă şi semantică*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2011, p. 74.

BDD-A29191 © 2018 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:23 UTC)

Etapele de evoluție semantică ale procesului de reflexivitate în limbile romanice sunt detaliate foarte clar de Michael Metzeltin: „agentul animat, în calitate de subiect, acționează asupra unui pacient diferit de el, cu calitatea de obiect; agentul animat în calitate de subiect acționează asupra sa însuși în acest fel ajunge să coincidă cu pacientul şi are, prin urmare, calitatea de pronume reflexiv; subiectul semantic mai degrabă neanimat trece printr-o fază evolutivă indicată de pronumele reflexiv, fază despre care nu este clar dacă este indusă din interior sau din exterior; pronumele reflexiv devine semnul efectului provocat de către un agent neidentificat cu claritate; pronumele reflexiv devine semnul unui agent neidentificat şi determină un acord la singular”[6].

rom. *Bunica spală copilul.* (vb. tranzitiv, agent şi pacient diferiți)

Copilul se spală. (vb. reflexiv, agentul este şi pacient)

Bunica face plăcinte. (vb. tranzitiv, agent şi pacient diferiți)

La aniversarea căsătoriei, se fac plăcinte. (vb. reflexiv, suprimarea agentului)

Construcția reflexivă se poate transforma în construcție pasivă dacă verbul este unul tranzitiv:

rom. *Mi se pune adesea întrebarea …*

Întrebarea … îmi este adesea pusă.

it. *Mi si fece l'interrogatorio.*

Mi fu fatto l'interrogatorio.

În limbile italiană şi spaniolă se vorbeşte, astfel, despre un „se” sau „si” pasiv şi unul impersonal. În franceză, în schimb, acest pronume este concurat de „on”, care este mult mai utilizat de vorbitori.

D. Acordul cu predicatul nominal

Când un verb copulativ are atât la stânga cât şi la dreapta sa câte un substantiv, este necesară o atenție sporită asupra construcției sintactice reprezentată de predicatul nominal. Acest fapt este important întrucât acordul trebuie stabilit între predicat şi subiectul său, astfel încât dacă subiectul exprimat prin substantiv este la singular, verbul copulativ din cadrul predicatului nominal va fi, la rândul său, la singular,respectiv la plural dacă subiectul este la plural. Ca topică firească, subiectul stă pe poziția din stânga verbului copulativ, iar numele predicativ va sta pe poziția din dreapta:

rom. *Analfabeții de azi sunt dovada lipsei de interes pentru educație.*

It. *Le virtù sono la consolazione degli uomini.*

Există şi excepții, atunci când se dorește evidențierea unității predicatului nominal:

fr. *Sa nourriture est / sont des fruits.*

În concluzie, în limbile romanice acordul şi recțiunea sunt rezultatul unui element sintactic regent, însă din punct de vedere semantic elementele subordonate determină elementele regente. Cunoaşterea şi utilizarea corectă a regulilor privitoare la acord în cadrul unui enunț sunt definitorii atât pentru coerența şi buna organizare a unui enunț, cât şi pentru forma desăvârşită a acestuia.

[6] Michael Metzeltin, *op. cit.*, p. 74.

BDD-A29191 © 2018 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:23 UTC)

Bibliografie (selectivă)

Glessgen, Martin-Dietrich, *Lingvistică romanică: domenii şi metode în lingvistica franceză şi romanică*, Editura Universităţii „Al. I. Cuza", Iaşi, 2014

Metzeltin, Michael, *Gramatică explicativă a limbilor romanice: sintaxă şi semantică*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2011

Reinheimer Rîpeanu, Sanda, *Lingvistica romanică: lexic – morfologie - fonetică*, Editura Bic All, Bucureşti, 2001

Sala, Marius (coord.), *Vocabularul reprezentativ al limbilor romanice*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1988

BDD-A29191 © 2018 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:23 UTC)